

La recepció de Lawrence a la Barcelona de preguerra

Teresa Iribarren i Donadeu
Universitat Oberta de Catalunya

Quan el narrador, poeta i assagista David Herbert Lawrence va morir el 2 de març de 1930 la premsa catalana no se'n va fer gaire ressò. I això que, just un any abans, quan *La Vanguardia* informà sobre el segrest a la duana de Dover d'un poemari manuscrit seu per part del Ministeri d'Interior anglès -perquè el trobà suspecte d'atemptar contra la moral- s'hi referí com a "el famoso escritor D.H. Lawrence, que reside en Italia".¹

Pocs dies després del traspàs Just Cabot va publicar a *Mirador* un llarg article sobre el novel·lista, en què el presentava com "l'escriptor anglès que ha exercit una més poderosa influència, potser, sobre la seva generació".² Sostenia Cabot que la condició de pioner de Lawrence residia en la centralitat de la qüestió sexual en les seves novel·les, els personatges de les quals "eren torturats per la lluita entre l'instint i el raonament".³ El crític, alhora, destacava l'extrema sensibilitat que destil·lava la seva prosa i la singular imbricació de pessimisme i vitalisme que caracteritzaven les novel·les, entre les quals citava *Sons and Lovers*, *The Rainbow*, *Women in Love* i *Lady Chatterley's Lover*. Doncs bé, amb poques paraules Cabot ja posava el contrafort damunt del qual es bastirà bona part del discurs a l'entorn de Lawrence que es desenrotllarà a la Catalunya de preguerra: la focalització –i massa sovint reducció– de l'obra de Lawrence a la novel·la sobre la pulsio eròtica, o, com molts diran de manera eufemística, sobre els *instints*, i el seu llevat messiànic. Cabot acabava l'obituari assenyalant la conveniència de "publicar almenys una tria dels seus contes en català".⁴

¹ 'Contra la inmoralidad', *La Vanguardia*, 6-III-1929.

² J.C., 'D.H. Lawrence', *Mirador*, núm. 59, 13-III-1930, p. 4.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

Uns mesos més tard, en el lliurament de gener-juny de *La Revista*, hi apareixia la traducció del poema intítulat “Pau”, acompanyada per una breu i circumstancial nota necrològica que, en sintonia amb el tarannà de la publicació dirigida per Josep M. López-Picó, posava l’èmfasi en el vessant poètic de Lawrence. L’anònima glossa, per cert, el presentava des d’un prisma que no tindrà continuïtat en el context català; l’anglès exiliat i incomprès seduït per la sensualitat mediterrània:

El nom d’aquest gran artista de la llengua anglesa no és nou per als lectors de LA REVISTA. La seva lírica i els seus assaigs trobaven, en hora adequada, llur ressò en les nostres lletres, per mitjà nostre. Ara la mort ha estès per tot el món la popularitat que gaudia entre les seleccions literàries internacionals. Viví i morí lluny de la seva pàtria. El seu exili, determinat per l’actitud del censor oficial britànic, sobretot llavors de l’aparició de la seva novel·la *The Rainbow*, el portà a viure amb altres països. La seva sensibilitat va sentir-se ferida davant de l’obstacle que oficialment se li posava per a relacionar-se amb el públic del seu país. “I am the black sheep” –deia ell, feia poc, referint-se a la seva situació entre els literats anglesos.

Itàlia va ésser el país on preferentment visqué. Els seus poemes exalten, sovint, amb la tendra actitud admirativa de la gent del nord, però amb una sensualitat que té molt de meridional, la naturalesa pròdiga del seu país d’elecció. A continuació donem un poema escrit a Taormina, en la terra volcànica de Sicília.⁵

A cop calent, doncs, el traspàs de Lawrence va generar ben poca fressa, quelcom força sorprenent si tenim amb compte que la premsa catalana d’aleshores comptava amb actives i acreditades veus anglòfiles, sempre atentes al món literari britànic, sobre el qual informaven puntualment.

Tanmateix, no és tan estrany que la desaparició del novel·lista suscités ben poc interès en el món lletrat català. A diferència d’altres narradors en llengua anglesa com ara H.G. Wells, Joseph Conrad, Katherine Mansfield o James Joyce, fins aleshores a Catalunya havien

⁵ ‘D.H. Lawrence’, *La Revista*, Any XVI, gener-juny 1930, p. 4.

arribat poques notícies de l'escriptor. De manera aïllada i, significativament, sense cap mena de ressò, *La Revista* publicà el poema "Funeral per tots els morts" al lliurament de gener-març de 1924, en traducció de Josep Millàs-Raurell. De fet, segons la nostra recerca, abans de l'esclat de la guerra no es va publicar cap conte ni cap novel·la al català de D.H. Lawrence, malgrat que Martí de Riquer va informar el febrer de 1935 que Edicions Proa tenia previst treure una traducció de l'autor signada per Cèsar August Jordana.⁶ El cert és, però, que Jordana només traduirà un fragment de la novel·la més polèmica del novel·lista anglès, encapçalada amb la rúbrica "Lady Chatterley i el seu amant", que aparegué l'estiu de 1933 a les pàgines de *L'Opinió*,⁷ pocs mesos després que la mateixa capçalera informés que s'havia rebut la polèmica novel·la a la redacció del diari.⁸

La recepció de Lawrence a la Catalunya de preguerra presenta una singularitat, d'entrada, que té a veure amb dos fenòmens relacionats amb la traducció. El primer: l'absència de textos de Lawrence en llengua catalana. Aquesta absència de traduccions és prou significativa i, més encara, si es té en compte que tant Millàs-Raurell com Jordana bé traduïren altres autors en llengua anglesa. Millàs-Raurell traduí Katherine Mansfield i James Joyce, i Jordana, al seu torn, traslladà al català Thomas Hardy i Virginia Woolf, per exemple. Aquests novel·listes traduïts, precisament, no estaven pas lliures de polèmica quant a la qüestió sexual, com és el cas de Joyce o de Hardy. Jordana, com és prou sabut, traduí *Teresa dels Ubervilles* de Hardy, una novel·la als antípodes del vitalisme de Lawrence, controvertida pel fet de pivotar tota ella entorn de la pèrdua de la virginitat i les conseqüències que comporten per a la noieta protagonista, que va ser editada per Proa el 1929, només un any després de la mort de l'escriptor (quelcom que no succeí en el cas de Lawrence).

⁶ Martí de Riquer, 'Les grans editorials catalanes. Edicions Proa', *La Publicitat*, 22-II-1935, p. 4.

⁷ D.H. Lawrence, 'Lady Chatterley i el seu amant', trad. C.A. Jordana, *L'Opinió*, 25-VII-1933, p.7.

⁸ 'Notícies. Llibre rebuts', *L'Opinió*, 28-III-1933, p. 8.

El segon fenomen a tenir en compte quant a Lawrence és que els seus dos únics traductors no van desplegar mai cap discurs crític sobre la seva obra. És a dir que, a diferència de l'interès que els suscitaren altres escriptors –siguin o no traduïts per ells-, ni a Millàs-Raurell ni a Jordana no els interessà abordar l'obra de l'autor de *Lady Chatterley's Lover*. Només cal rellegir les tres ratlles que Jordana li dedicà en el *Resum de literatura anglesa*, el manual editat dins de la Col·lecció Popular Barcino: “D.H. Lawrence (1885-1930), poeta, novel·lista, contista, es creà un lloc prestigiós amb el seu art bastit entorn de l'exaltació espiritual dels cossos”.⁹

La hipòtesi més creïble és que, coneixent com coneixien el pes que encara tenia la qüestió moral en el benpensant món literari català de l'època (Esclasans en deia “la hipòcrita Catalunya”, com veurem més avall), ambdós deuriem creure que més valia evitar endinsar-se en segons quin esbarzerar. Lawrence no responia al perfil de novel·lista anglès propugnat pel món lletrat català, com el que Pere Coromines proposava com a model per als novel·listes catalans en el discurs d'obertura del curs 1928-1929 de l'Ateneu Barcelonès, intitulat “L'esperit de la finesa”; un *esperit* que ell atribuïa a l'esperit grec i a l'esperit anglès en contraposició a la *grosseria* de l'home primitiu. Recuperar un passatge d'aquell discurs llegit davant de la plana major de la *intelligentsia* barcelonina del moment pot ajudar a entendre per què Lawrence no fou traduït i glossat des de diverses instàncies literàries:

Obriu un llibre anglès comú, una novel·la i no cal triar res d'excepcional, sinó la primera que ens ve a la mà, com ara *Daphné Adeane* de l'escriptor contemporani Maurici Baring, i des de les primeres pàgines una pura alenada d'elegant distinció us refrescarà l'esperit. Una selecció de les qualitats que resulten de la pau, del poder i de la fortuna ha anat acumulant aquell tresor humà de més de deu generacions. El caràcter de l'home de món hi reacciona sempre d'una manera sana, delicada, forta; el culte de la dona hi apareix usualment despullat del baix sensualisme i ella respon a la cavalleriesitat amb la gràcia; l'amor hi és tractat com una

⁹ C.A. Jordana, *Resum de literatura anglesa*, Barcelona: Barcino, 1934, p. 123.

passió vehement que sosleva les ànimes, perquè de les seves conseqüències fisiològiques l'autor no en parla, seguint en això aquella màxima d'Horaci que aconsellava d'apartar certs aspectes violents de la vista de l'espectador. En una paraula, l'esperit de finesa hi ha seleccionat els mòbils humans i hi ha embridat amb el control d'una noble espiritualitat la manifestació dels sentiments.¹⁰

Aquestes raons d'ordre moral explicarien que, a més, Jordana, en l'únic article que va escriure a propòsit de Lawrence, el que pretenia era, justament, distanciar-se'n. I ho va fer perquè se'l relacionà amb Lawrence arran de la publicació d'*Una mena d'amor* (1931), considerada la primera novel·la eròtica catalana d'alta cultura (potser només precedida per *Judita*, de Francesc Trabal). Doncs bé; Jordana s'apressà a desmentir la influència de *L'amant de Lady Chatterley* en un abrandat article en el qual assegurava que quan va publicar *Una mena d'amor* no havia llegit la novel·la del polèmic autor.¹¹ Irritat per la comparació amb el narrador anglès, va desqualificar els crítics que, segons ell, sense prou fonament, es dedicaven a assenyalar influències entre escriptors. L'atac anava adreçat no tant a Domènec Guansé, que havia qualificat la novel·la de Jordana de "mena de rèplica de *Lady Chatterley*",¹² sinó a Rafael Tasis, que s'aventurava a dir que les "audàcies verbals i les teories una mica confuses del Lawrence de *Lady Chatterley*" potser havien estat font d'inspiració de Jordana.¹³

En tot cas, Tasis tenia tota la raó quan el 1933, en un article programàticament intítulat "Cal llegir els autors anglesos" remarcava que alguns autors britànics es coneixien només a través de les traduccions franceses. I significativament citava com a primer exemple Lawrence.¹⁴ En efecte, el gruix dels lectors catalans van

¹⁰ Pere Coromines, *Ateneu Barcelonès: obertures del curs 1928-1929 i 1929-1930*, [Barcelona: s.n.], p. 37-38.

¹¹ C.A. Jordana, 'Les influències', *L'Opinió*, 15-VI-1934, p. 11-12.

¹² Domènec Guansé, 'Cop d'ull retrospectiu', *La Publicitat*, 13-X-1932, p. 6.

¹³ Rafael Tasis, 'C.A. Jordana. Novel·listes catalans', *La Publicitat*, 1-III-1934, p.2.

¹⁴ Rafael Tasis, 'Cal llegir els autors anglesos. Influències i contactes', *La Publicitat*, 22-XII-1933, p.2.

accedir, sobretot, a través de la *lingua franca* tant a la narrativa de Lawrence com a la nombrosa obra de tall biogràfic i estudis sobre l'escriptor que van anar apareixent pocs anys després de la seva mort. Una mostra: la llibreria Catalònia, quan va posar a la venda la traducció francesa de *L'amant de Lady Chatterley*, fins i tot va fer-ne propaganda a *Mirador*.¹⁵ Així, les ressenyes que van anar apareixent en la premsa catalana molt sovint eren d'obres de Lawrence o sobre Lawrence publicades a França, bé que no exclusivament.¹⁶ De fet, l'interès crític que suscità l'escriptor a Catalunya és un reflex del que generà més enllà dels Pirineus: en aquest sentit, no es poden desvincular les ressenyes aparegudes en una publicació com ara *Les Nouvelles Littéraires* de les que es van publicar a Catalunya.

Una altra de les particularitats de la recepció de Lawrence va ser que, quan els autors catalans abordaven la seva figura, no se centraven en el terreny literari *strictu sensu*. Les interpretacions i instrumentalitzacions que es van fer de la seva vida -o *hagiografia*- i obra es van inscriure en el terreny de la moral, d'una banda, i, de l'altra, en el debat sobre l'encaix de l'escriptor amb la societat. Per tal de demostrar-ho convé resseguir el discurs crític que van elaborar diferents autors des de plataformes diverses, que és el que procedim a fer en les pàgines següents. Com veurem, la majoria de comentaris van ser escrits a partir d'obres que nodrien o dinamitaven el mite Lawrence més que no pas a propòsit de les seves novel·les, i que responien a idees d'abast ètic i moral polaritzades entre el cristianisme benpensant i els cercles de tendència esquerrana. L'exploració hemerogràfica i l'acarament d'articles formulats des de tribunes de diferent tarannà confirma el que era ben previsible: les mentalitats més conservadores es manifestaren obertament hostils a Lawrence, mentre que els més atents als moviments de renovació estètica i amb perfil polític d'esquerres en proclamaren la vàlua.

¹⁵ 'Le Noeud de vipères. L'amant de Lady Chatterley', *Mirador*, núm. 165, 31-III-1932, p. 6.

¹⁶ Lawrence va ser traduït puntualment al castellà.

Lawrence a les tribunes d'esquerres

A la capçalera humorística *La Campana de Gràcia* Agustí Esclasans declarava de manera diàfana el reconeixement que creia que mereixia Lawrence l'estiu de 1932.¹⁷ Considerava que Lawrence era un dels responsables que la novel·la anglesa hagués “seduït el món”.¹⁸ I en parlar d'una colla de novel·listes, deia: “D'aquesta generació heroica, cal posar en lloc d'honor D.H. Lawrence, mort fa poc, un autodidacta de tota la vida, dotat d'una puixança creadora realment impressionant.” Segons ell, l'obra de Lawrence era de matriu freudiana i pivotava entorn de la matèria sexual:

El problema sexual, encara tan poc explotat a la hipòcrita Catalunya actual, és a la base d'ell i de l'obra dels que el segueixen. Miss May Sinclair ha tractat també, narrativament, qüestions de consciència i de fisiologia, no gaire dissemblants dels temes de Lawrence. I resulta curiós veure la diferència de matisos d'un tema sexual, segons sigui interpretat per un novel·lista masculí o femení. Formen part d'aquesta generació Frank Swinnerton, E.M. Forster, J.D. Beresford, Hugh Walpole, Compton Mackenzie (*sic*) i Walter de la Mare. Vénen després les dones, imitadores de May Sinclair, generadors d'un estrany impressionisme psicològic, que relliga Lawrence amb Proust, amb una influència vistent dels novel·listes russos, sobretot de Txèkhov.¹⁹

Des d'una altra capçalera, *La Humanitat*, Josep Sol signà quatre articles sobre Lawrence; un de 1935 i tres de 1936. El primer era una ressenya de la correspondència entre el matrimoni de pintors nord-americans Earle i Achsah Brewster, d'una banda, i de l'altra, entre Huxley i Lawrence. El que li interessava a Sol era desacreditar John Middleton Murry (el segon marit de Katherine Mansfield), el qual hauria volgut bescantar la imatge del novel·lista dient que al final dels seus dies Lawrence era una desferra humana. Així, Sol escrivia: “Les

¹⁷ Agustí Esclasans, ‘Frank Swinnerton’, *La Campana de Gràcia*, 23-VII-1932, p. 304-305.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

lletres ens mostren, malgrat els canvis d'humor i les còleres sobtades, un Lawrence molt humà, enjogassat, d'una gran bonhomia".²⁰ Sol el compara amb Poe i Burns perquè Lawrence, com ells, al final de la seva vida va escriure els seus assaigs "més espirituals".²¹ Sol era, doncs, dels qui se sumava a abonar la llegenda: posava en relleu la valentia, la tenacitat i la coherència d'un escriptor que fins i tot un mes abans de morir planejava encara tornar a Mèxic; això és, que fins al darrer moment restà fidel a la "seva Religió de la vida".²²

En el primer article publicat el juny de 1936 Sol es limitava a informar d'algunes idees novel·lístiques de Lawrence aparegudes poc abans a la premsa francesa.²³ En el comentari publicat el dia següent elogiava tres llibres de memòries consagrades al novel·lista; *D.H. Lawrence, a Personal Record* (1935), d'E.T. (Jessie Chambers), *Lawrence and Brett: A Friendship*, de Dorothy Brett, i *Not I, but the Wind* (1934), de Frieda Weekley, entre els quals destacava el primer, que qualificava de "document preciós".²⁴ El mes següent, pocs dies abans de l'inici de la guerra i la revolució, Sol ressenyava el pamflet de C. Day Lewis *The Revolution in Literature*, editat a Londres per Leonard i Virginia Woolf. A propòsit del binomi literatura i revolució – tan del gust de Sol, cal subratllar-ho-, el crític portava a col·lació Lawrence. Entenia que "el gran novel·lista anglès" encarnava la figura de l'intel·lectual compromès en el món contemporani, que bregà per tal d'erigir-se en líder, però que, malgrat el magnetisme de la seva "fortíssima personalitat", fracassà en la seva voluntat d'aglutinar un moviment social i polític.²⁵

D.H. Lawrence també tingué una bona rebuda a les pàgines de *La Publicitat*: J.L. Gili i Serra i J.V. Foix escrigueren amb interès i

²⁰ Josep Sol, 'Records i correspondència de D.H. Lawrence', *La Humanitat*, 13-VIII-1935, p. 5.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ Josep Sol, 'El que D.H. Lawrence anomenava el fons del sac: Sobre la novel·la', *La Humanitat*, 12-VI-1936, p. 4.

²⁴ Josep Sol, 'Tres llibres sobre D.H. Lawrence: D'ací, d'allà i de més enllà', *La Humanitat*, 13-VI-1936, p. 4.

²⁵ Josep Sol, 'Revolució literaria i futur de la literatura: Problemes del nostre temps', *La Humanitat*, 10-VII-1936, p. 4.

admiració –sobretot el primer- sobre la seva obra. L'octubre de 1933 Gili i Serra publicà un parell d'articles consagrats a Lawrence. En el primer afirmava: “No trobaríeu potser cap altre escriptor del nostre segle que hagi deixat una obra d'un valor creatiu tan pur com la de D.H. Lawrence. Era d'una intuïció i sensibilitat extraordinàries”.²⁶ En la següent glossa expressava el seu desconcert pel fet que un crític català no reconegués la vàlua literària de Lawrence, quelcom que reconeixen fins i tot els nombrosos enemics amb què comptava a Anglaterra.²⁷ L'any següent Gili i Serra parlà amb grans elogis, en primer lloc, dels contes de Lawrence,²⁸ i, en segon lloc, de la seva poesia.²⁹ Quant al primer gènere, Gili proclamava que Lawrence era una excepció dins del ric panorama britànic: pocs autors, com ell, havien reeixit a dominar amb igual talent l'art de la novel·la com l'art de la *short-story*. Gili sentenciava: “els contes de D.H. Lawrence són això: la filigrana [...] d'un poeta, la prosa del qual, fàcil, brillant, voluptuosa, és única entre els escriptors anglesos moderns”.³⁰ En la ressenya del recull poètic Gili explicava que l'organització del llibre responia a un criteri cronològic i que, en conseqüència, els primers textos no tenien “l'expressió artística dels que va escriure a Itàlia i a Mèxic [...] ni la força dramàtica dels que va compondre un cop ja tocat per la mort”.³¹ D'entre tots els textos destacava “*Shadows*” i “*The Ship of Death*”, perquè revelaven la immensa tragèdia interior que visqué Lawrence els darrers anys. Amb tot, lamentava que no s'hagués compilat el poema “*The Triumph of the Machine*”, “un dels

²⁶ J.L. Gili i Serra, ‘D.H. Lawrence (l'home): Lletres angleses’, *La Publicitat*, 4-X-1933, p. 4.

²⁷ J.L. Gili i Serra, ‘D.H. Lawrence (l'artista)’, *La Publicitat*, 29-X-1933, p. 2. Reproduït al *Diari de Sabadell*.

²⁸ J.L. Gili i Serra, ‘D.H. Lawrence i el *Short-Story*: Literatura anglesa’, *La Publicitat*, 5-VII-1934, p. 2.

²⁹ J.L. Gili i Serra, ‘*Selected Poems* per D.H. Lawrence’, *La Publicitat*, 16-IX-1934, p. 2.

³⁰ J.L. Gili i Serra, ‘D.H. Lawrence i el *Short-Story*: Literatura anglesa’, *La Publicitat*, 5-VII-1934, p. 2.

³¹ J.L. Gili i Serra, ‘*Selected Poems* per D.H. Lawrence’, *La Publicitat*, 16-IX-1934, p. 2.

més bells de la poesia moderna anglesa, i ensems el més característic de Lawrence”.³²

Des del mateix rotatiu, entre el setembre de 1932 i el març de 1936 el poeta J.V. Foix va escriure en sis ocasions sobre l'autor de *L'amant de Lady Chatterley*. Foix no podia ser més categòric en la seva primera valoració: “la matèria afectiva que serveix de punt de partida a l'obra de Lawrence és d'una riquesa de la qual no trobaríem equivalent en la jove literatura francesa contemporània”.³³ En una altra ocasió Foix atribuïa l'afició de la joventut anglesa “a l'esport i a la vida a l'aire lliure” a la influència de l'esperit vitalista de Lawrence.³⁴ El març de 1935, en la breu ressenya de les memòries de Frieda Lawrence, assenyalava que el constant degoteig de semblances sobre Lawrence es consagraven bé a exaltar-lo bé a blasmar-lo.³⁵ El setembre de 1935 Foix ressenyava *Beyond the Mexique Bay*, d'Aldous Huxley, en edició original del segell The Albatross.³⁶ Doncs bé, Foix va ser dels que relacionà els dos novel·listes anglesos, Lawrence i Huxley, pel fet d'haver fracassat en la seva cerca de l'home en comunió amb la natura en terra mexicana. I, encara, el març de 1936, Foix dedicà la seva secció literària al record de Lawrence en el sisè aniversari de la seva mort.³⁷

Lawrence a les tribunes de dretes

La primera i única referència a Lawrence que aparegué a *La Paraula Cristiana* consistí en la reproducció d'una valoració desfavorable respecte a l'autor apareguda al *Mercure de France*. L'anònim cronista reportava fins a quin punt el freudisme havia estat nociu per a la novel·la europea pel fet que la seva aplicació comportava “massa

³² Ibidem.

³³ Focius [J.V. Foix], ‘El llenguatge de la nit’, *La Publicitat*, 23-IX-1932, p. 3.

³⁴ Focius [J.V. Foix], ‘Joventut anglesa’, *La Publicitat*, 15-X-1933, p. 4.

³⁵ Focius [J.V. Foix], ‘Notes i simulacres’, *La Publicitat*, 17-III-1935, p. 4.

³⁶ Ramon N. Girald [J.V. Foix], ‘Panorama universal de les lletres’, *La Publicitat*, 24-IX-1935, p. 4.

³⁷ Ramon N. Girald [J.V. Foix], ‘Panorama universal de les lletres’, *La Publicitat*, 24-III-1936, p. 2.

obertament temes considerats malsans i desplaents”³⁸ i celebrava que –segons sostenia– hagués estat una moda passatgera. A més, per exemplificar fins a quin punt Anglaterra havia tingut un comportament modèlic davant d’obres immorals, explicava que s’havien prohibit i segrestat novel·les i citava, justament, el cas de *The Rainbow*, de Lawrence.

Una posició no molt allunyada d’aquesta mostrà Marià Manent des de *La Veu de Catalunya*, el diari que acollí durant anys el seu assaig crític, dins del qual conferí un clar protagonisme a la literatura en llengua anglesa. Per bé que l’anglòfil Manent només publicà un sol article sobre Lawrence (quelcom prou significatiu, cal subratllar-ho),³⁹ el reconeixement de la importància que havia adquirit el debat entorn del personatge, i el seu sentit de compromís crític, va fer que compilés la seva invectiva en el volum assagístic *Notes sobre literatura estrangera* (1934), una de les obres crítiques més rellevants del decenni. Manent hi ressenyava dos llibres apareguts a Londres que versaven sobre aspectes biogràfics del novel·lista: *Reminiscences of D.H. Lawrence* (1933), de John Middleton Murry, i *Lorenzo in Taos* (1932), de Mabel Dodge Luhan, la cosmopolita mecenes que fou amfitriona de Lawrence a Mèxic el 1922.

Les glosses de Manent delataven de manera molt clara els seus prejudicis morals quan, tot i reconèixer la vàlua de l’obra novel·lística de Lawrence, desacreditava tant el conjunt de la seva obra pel fet de pivotar entorn de l’*obsessió* sexual, com també tots aquells crítics que el contemplaven amb reverencialisme religiós. En aquest sentit, doncs, Manent s’emparava en l’opinió de T.S. Eliot, una de les moltes figures hostils respecte a Lawrence. Per això, de les semblances que es desprenien dels llibres ressenyats en destacava aquells aspectes que col·laboraven a deteriorar la imatge del novel·lista, que havien “esvaït la llegenda que el presentava com un

³⁸ ‘La decadència de la psico-anàlisi en la literatura anglesa’, *La Paraula Cristiana*, núm. 22, octubre de 1926, p. 367-368.

³⁹ Ralph [Marià Manent], ‘D.H. Lawrence’, *La Veu de Catalunya*, 25-VI-1933, p. 14 (també en l’edició de *La Veu del Vespre* de l’endemà). Reproduït a Marià Manent, *Notes sobre literatura estrangera*, edició i pròleg d’Eudald Tomasa, Manresa: Faig, 1992, p. 102-103.

àngel de delicadesa i bondat”.⁴⁰ Així, del llibre de Middleton Murry només consignava la “monstruosa, la inhumana crueltat amb què havia tractat”⁴¹ Katherine Mansfield, mentre que del de Dodge Luhan explicava que Lawrence pegava i apedregava la seva dona. D’aquí que convingués, amb H. Ross Williamson, que el messianisme modern de Lawrence era un frau.

Qui va ser tant o més crític amb Lawrence fou un altre escriptor catòlic, Maurici Serrahima, que el blasmà amb contundència per la seva immoralitat des d’*El Matí*. Serrahima, com és sabut, és dels qui va lamentar que Sagarra guanyés el Premi Crexells 1932 amb *Vida privada*. Doncs bé, per a desacreditar la novel·la sagarriana Serrahima va recórrer a Lawrence (i també a Huxley, val a dir-ho). Afirmava Serrahima sobre *Vida privada*:

hi trobem l’observació generalitzadora i el cinisme mediocre d’un Huxley, i el desig, que potser li ve d’un Lawrence, d’impressionar en el terreny sexual amb el que, anys enrere, se’n deia *atreuiments*.

Avui dia aquests atreuiments, fins prescindint del punt de vista de la seva immoralitat, ja no poden tenir l’excusa de dur, ni indirectament, cap renovació literària: ja s’ha dit tot en aquest camp.⁴²

“De l’atreuiment” és el títol de l’article en què Serrahima malparlava de nou del novel·lista.⁴³ Serrahima, que lliurava la seva campanya contra la literatura immoral des de les pàgines d’*El Matí*, convidava a rebutjar frontalment les novel·les de temàtica sexual a favor de la literatura sentimental. I l’argumentació que desplegava tenia la seva gràcia, perquè posava com a exemples antagònics J.B. Priestley i D.H. Lawrence. En efecte, contraposava el conjunt de l’obra de Lawrence amb la bondat de la novel·la humorística *The Good Companions*, de Priestley, que segons ell era un “llibre admirable, d’una netedat absoluta, que pot llegir un infant, i que tirà en un any mig milió

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Maurici Serrahima, ‘El Premi Creixells a Josep Maria de Sagarra’, *El Matí*, 14-XII-1932, p. 9.

⁴³ Maurici Serrahima, ‘De l’atreuiment’, *El Matí*, 10-X-1933, p. 9.

d'exemplars", tot i haver estat blasmada per la crítica snob. Amb no poca ironia anotava: "I aquesta crítica sàvia i aquest públic snob són els mateixos que enlairen l'obra inadmissible (i, val a dir-ho, literàriament molt discutible), de D.H. Lawrence".⁴⁴ Curt: Serrahima anatemitzava Lawrence i l'snobisme de la crítica que el consagrava.

L'ascendent de Serrahima es pot entrellucar en el crític especialitzat en narrativa anglesa que més va publicar sobre l'escriptor: Ramon Esquerra. Esquerra va escriure en diverses ocasions sobre Lawrence; ho va fer tant en articles dedicats per complet a discutir sobre la seva obra, com també, de manera més tangencial, en articles sobre Frank Swinnerton, Virginia Woolf, Aldous Huxley, Richard Aldington, G.B. Stern, P.S. Wodehouse i Ramón J. Sender. D'una banda, Esquerra ressenyà diverses obres narratives editades en anglès per The Albatross: *Sons and Lovers*, *The Plumed Serpent*, *The Lost Girl* i *Women in Love*, i una traducció francesa editada a París per Stock, *L'Amazon Fugitive*. De l'altra, comentà títols que donaven testimoni biogràfic del novel·lista: *Beyond the Mexique Bay*, d'Aldous Huxley, la traducció francesa *Lawrence et Brett*, de Dorothy Brett, i *Mornings in Mexico*, el llibre de tall autobiogràfic de Lawrence.⁴⁵

El gener de 1934 Esquerra afirmava des del diari catòlic *El Matí* que Lawrence era "el darrer escriptor que el món intel·lectual europeu acaba de descobrir".⁴⁶ Obeint als dictats pedagògics de les seves crítiques literàries, Esquerra explicava que la fama del novel·lista, sobretot més enllà de l'àmbit britànic, residia en l'escàndol que suscità *L'amant de lady Chatterley*, que va ser prohibida a Anglaterra per "les crueses inconcebibles que conté".⁴⁷ Esquerra, que apuntava que el personatge de Mark Rampion de *Point Counterpoint* d'Aldous Huxley era la transposició literària de Lawrence, convidava a discernir entre el que per a alguns era la naturalesa pagana de la seva

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ramon Esquerra, 'D.H. Lawrence i la llegenda', *La Veu de Catalunya*, 27-VII-1935, p. 8.

⁴⁶ Ramon Esquerra, 'Una novel·la de Lawrence', *El Matí*, 24-I-1934, p. 9. (cita també el llibre de Dodge Luhan, *Lorenzo in Taos*).

⁴⁷ Ibidem.

obra i el que ell anomenava el “misticisme del sexe” ras i curt. Elogiava alguna de les marques estilístiques de l’obra, en especial la capacitat per a plasmar atmosferes carregades de tensió dramàtica, i feia una valoració positiva de *The Plumed Serpent*, que considerava “una de les seves millors novel·les, sinó la millor de totes”.⁴⁸ Tanmateix, carregava contra la manca d’un sentit moral en l’autor i explicava que, si bé era molt bo en el terreny de la suggestió, fracassava quan adoptava la tessitura de la raó.

El juliol de 1935 Esquerra publicà a *La Veu de Catalunya* un llarg comentari intítulat “D.H. Lawrence i la llegenda” que, tal com la rúbrica ja indicava, obeïa a la voluntat de fer evidents els mecanismes amb què s’havia anat construint el mite que, segons el seu parer, ratllava la divinització. Esquerra escrivia:

Però Lawrence, que era des de feia anys un autor que es cotitzava entre el públic intel·lectual anglès, esdevingué amb *L’amant de Lady Chatterley* – una de les seves obres més fluixes-, un autor popular i admirat dels públics *snoobs* de tot el món. L’èxit d’escàndol que provocà la prohibició d’aquesta novel·la a Anglaterra per immoral atragué l’atenció cap a les seves altres obres, i tot seguit quedà convertit en una mena d’apòstol modern que predicava l’evangeli de l’instint com a força suprema del món.⁴⁹

En uns mots calcats dels de Serrahima, Esquerra carregava amb força contra els fanàtics de Lawrence pel fet d’haver-lo convertit en un referent de genialitat i d’admiració religiosa i, al seu torn, glossava diversos llibres; comentava algun passatge de *Lawrence et Brett*, i elogiava *Mornings in Mexico*, el recull *The Woman Who Rode Away* i les *nouvelles St Mawr* i *The Princess*. Aquest llarg article va ser el que compilà a *Lectures europees*, l’únic recull de comentaris periodístics de Ramon Esquerra, que va arribar a les llibreries el gener de 1936.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ramon Esquerra, ‘D.H. Lawrence i la llegenda’, *La Veu de Catalunya*, 27-VII-1935, p. 8. Reproduït a Ramon Esquerra, *Lectures europees*, edició i pròleg de Teresa Iribarren i Donadeu, Berga/Manresa: L’Albí&Faig, 2006, p. 157-161.

Tanmateix, l'interès d'Esquerra per Lawrence no acabà a *Lectures europees*. En el decurs de 1936 Esquerra publicà nous articles sobre l'escriptor. El mes de març comentà breument *Sons and Lovers*, novel·la de la qual destacava el component autobiogràfic, "l'estudi psicològic", i la magnífica recreació de l'ambient i la seva influència sobre el protagonista.⁵⁰ Amb tot, conclouïa que en les narracions de tema mexicà Lawrence hi resolïa molt millor el tractament de la temàtica tel·lúrica, l'exploració dramàtica dels vincles entre l'home i la terra. El maig Esquerra ressenyava *The Lost Girl*: valorava, novament, la capacitat analítica i de suggestió d'ambients de l'escriptor, tot i que s'apressava a advertir que es tractava d'una novel·la immoral.⁵¹ El mes següent Esquerra escrivia sobre el recull de narracions intítulat *L'Amazone Fugitive*, que, segons que sostenia, il·lustraven molt bé la tesi de Lawrence que hom només aconseguia fer la vida més passable quan era capaç d'equilibrar cos i esperit.⁵² Sintetitzava l'argument de la narració de tema mexicà que donava títol al volum i, si bé aplaudia la plasmació del món indígena, assenyalava les falles que llastaven el text: la creença en les forces tel·lúriques i a la supeditació de la protagonista a l'instint, quelcom que considerava "inadmissible". El juliol de 1936 Esquerra publicava encara un nou article sobre Lawrence, en què valorava positivament que la profusió d'estudis acadèmics sobre la seva obra i l'existència ja d'una mínima perspectiva històrica permetia ponderar amb major justícia crítica l'obra del polèmic autor.⁵³ En aquest sentit elogiava l'aportació que significaven dos títols que col·laboraven a il·luminar la figura del novel·lista, com eren *Beyond the Mexique Bay*, d'Aldous Huxley, i *The English Novelists*, de Peter Quennell.

Un mes després de l'esclat de la guerra civil Esquerra publicà el seu darrer article consagrat a Lawrence.⁵⁴ El títol, "La fallida de

⁵⁰ [Ramon Esquerra], 'Cinc novel·les angleses', *El Matí*, 4-III-1936, p. 7.

⁵¹ R. E., 'The Lost Girl, per D.H. Lawrence', *El Matí*, 22-V-1936, p. 9.

⁵² R. Esquerra, 'L'Amazone Fugitive, per D.H. Lawrence', *El Matí*, 24-VI-1936, p. 9.

⁵³ R. E., 'Sobre D.H. Lawrence', *El Matí*, 8-VII-1936, p. 7.

⁵⁴ Ramon Esquerra, 'La fallida de l'instint', *Mirador*, 388, 20-VIII-1936, p. 6.

l'instint", ja indicava que Esquerra no feia altra cosa que reblar el clau de la seva tesi. Titllava Lawrence de "profeta apocalíptic" que volgué donar "a la religió de l'instint una qualitat intel·lectual".⁵⁵ A propòsit de *Beyond the Mexique Bay* enfronta novament Huxley i Lawrence per tal de desacreditar el segon quant al seu discurs sobre la cultura indígena i el blasme a la civilització.

Conclusions

La recepció de D.H. Lawrence a la Catalunya de preguerra constituí un cas ben singular en el context de l'admiració general envers la institució novel·lística anglesa per part de la intel·lectualitat catalana dels anys vint i trenta del segle passat.⁵⁶ Tot i ser un autor que pràcticament no es traduí al català (només aparegué en la premsa algun poema espars i un fragment de novel·la), se situà al centre del debat sobre la novel·la i la moral i, més en concret, quant a la novel·la eròtica. La reducció de l'extensa i heterodoxa obra de Lawrence a la qüestió purament sexual suscità abrandades adhesions i crítiques per part d'uns *hommes de lettres* que no coneixien la seva obra de primera mà (gairebé només amb l'excepció de Ramon Esquerra), i que es van limitar a fer eco del que es deia en els ambients literaris francesos i britànics.

Les crítiques a *l'home* van protagonitzar el discurs sobre Lawrence: només cal rellegir el que se'n deia als dos assaigs sobre narrativa estrangera més rellevants d'aquells anys, *Notes sobre literatura estrangera* de Manent i *Lectures europees* d'Esquerra. Tanmateix, i paradoxalment, va ser sobretot mitjançant les pàgines de la capçalera catòlica *El Matí* que el lector català va poder aprofundir en el coneixement de la narrativa de Lawrence. I ho va poder fer gràcies als articles molt crítics de Ramon Esquerra que, malgrat perseverar a condemnar l'ideari que promulgava Lawrence, de denunciar la ingenuïtat dels seus principis, i de desemmascarar la

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Vegeu Teresa Iribarren i Donadeu, "La narrativa anglosaxona a *Lectures europees* de Ramon Esquerra", treball de recerca dirigit pel Dr. Jordi Castellanos, UAB, 1998.

naturalesa capciosa del mite, va voler destriar el gra de la palla i reconèixer la vàlua literària del narrador, en especial de les obres de temàtica mexicana. Una vàlua literària que, i això *calia* que quedés ben clar, brillava per la seva absència a *L'amant de Lady Chatterley*, la pitjor de les novel·les de Lawrence, segons que deia textualment Esquerra. Per tant, el crític més ben informat sobre l'obra de Lawrence treia ferro de tot plegat: si bé *L'amant de Lady Chatterley* havia estat prohibida a Anglaterra i era una de les novel·les que havia fet vessar més tinta als cenacles literaris europeus, no pagava la pena llegir-la. Gens ni mica.

Bibliografia

- Anònim (1926). 'La decadència de la psico-anàlisi en la literatura anglesa', *La Paraula Cristiana*, 22, octubre, pp. 367-368.
- _____ (1929). 'Contra la immoralidad', *La Vanguardia*, 6 de març.
- _____ (1930). 'D.H. Lawrence', *La Revista*, Any XVI, gener-juny, p. 4
- _____ (1932). 'Le Noeud de vipères. L'amant de Lady Chatterley', *Mirador*, 165, 31 de març, p. 6.
- _____ (1933). 'Notícies. Llibre rebuts', *L'Opinió*, 28 de març, p. 8
- C[abot], J[just] (1930). 'D.H. Lawrence', *Mirador*, 59, 13 de març, p. 4.
- Coromines, Pere. [s.a.] *Ateneu Barcelonès: obertures del curs 1928-1929 i 1929-1930*, [Barcelona: s.n.].
- Esclasans, Agustí (1932). 'Frank Swinnerton', *La Campana de Gràcia*, 23 de juliol, pp. 304-305.
- Esquerra, Ramon (1934). 'Una novel·la de Lawrence', *El Matí*, 24 de gener, p. 9.
- _____ (1935). 'D.H. Lawrence i la llegenda', *La Veu de Catalunya*, 27 de juliol, p. 8. Reproduït a Esquerra, Ramon. 2006. *Lectures europees*, edició i pròleg d'Iribarren i Donadeu, Teresa, Berga/Manresa: L'Albí&Faig, pp. 157-161.
- _____ (1936a). 'Cinc novel·les angleses', *El Matí*, 4 de març, p. 7.
- _____ (1936b). 'The Lost Girl, per D.H. Lawrence', *El Matí*, 22 de maig, p. 9.

- _____ (1936c). 'L'Amazone Fugitive, per D.H. Lawrence', *El Matí*, 24 de juny, p. 9.
- _____ (1936d). 'Sobre D.H. Lawrence', *El Matí*, 8 de juliol, p. 7.
- _____ (1936e). 'La fallida de l'instint', *Mirador*, 388, 20 d'agost, p. 6.
- [Foix, J.V.], Fòcius (1932). 'El llenguatge de la nit', *La Publicitat*, 23 de setembre, p. 3.
- _____ Fòcius (1933). 'Joventut anglesa', *La Publicitat*, 15 d'octubre, p. 4.
- _____ Fòcius (1935a). 'Notes i simulacres', *La Publicitat*, 17 de març, p. 4.
- _____ Ramon N. Giral (1935b). 'Panorama universal de les lletres', *La Publicitat*, 24 de setembre, p. 4.
- _____ Ramon N. Giral (1936). 'Panorama universal de les lletres', *La Publicitat*, 24 de març, p. 2.
- Guansé, Domènec (1932). 'Cop d'ull retrospectiu', *La Publicitat*, 13 d'octubre, p. 6.
- Gili i Serra, J.L (1933a). 'D.H. Lawrence (l'home): Lletres angleses', *La Publicitat*, 4 d'octubre, p. 4.
- _____ (1933b). 'D.H. Lawrence (l'artista)', *La Publicitat*, 29 d'octubre, p. 2.
- _____ (1934a). 'D.H. Lawrence i el *Short-Story*: Literatura anglesa', *La Publicitat*, 5 de juliol, p. 2.
- _____ (1934b). '*Selected Poems* per D.H. Lawrence', *La Publicitat*, 16 de setembre, p. 2.
- Iribarren i Donadeu, Teresa (1998). 'La narrativa anglosaxona a *Lectures europees* de Ramon Esquerra', treball de recerca dirigit pel Dr. Jordi Castellanos, Bellaterra: UAB.
- Jordana, C.A. (1934a). *Resum de literatura anglesa*, Barcelona: Barcino.
- _____ (1934b). 'Les influències', *L'Opinió*, 15 de juny, pp. 11-12.
- Lawrence, D.H. (1933). 'Lady Chatterley i el seu amant', trad. C.A. Jordana, *L'Opinió*, 25 de juliol, p. 7.
- [Manent, Marià], Ralph. (1933). 'D.H. Lawrence', *La Veu de Catalunya*, 25 de juny, p. 14 (també en l'edició de *La Veu del Vespre* de l'endemà). Reproduït a Marià Manent, *Notes sobre*

- literatura estrangera*, edició i pròleg de Tomasa, Eduald, Manresa: Faig, 1992, pp. 102-103.
- Riquer, Martí de (1935). 'Les grans editorials catalanes. Edicions Proa', *La Publicitat*, 22 de febrer, p. 4.
- Serrahima, Maurici (1932). 'El Premi Creixells a Josep Maria de Sagarra', *El Matí*, 14 de desembre, p. 9.
- _____ (1933). 'De l'atreviment', *El Matí*, 10 d'octubre, p. 9.
- Sol, Josep (1935). 'Records i correspondència de D.H. Lawrence', *La Humanitat*, 13 d'agost, p. 5.
- _____ (1936a). 'El que D.H. Lawrence anomenava el fons del sac: Sobre la novel·la', *La Humanitat*, 12 de juny, p. 4.
- _____ (1936b). 'Tres llibres sobre D.H. Lawrence: D'ací, d'allà i de més enllà', *La Humanitat*, 13 de juny, p. 4.
- _____ (1936c). 'Revolució literària i futur de la literatura: Problemes del nostre temps', *La Humanitat*, 10 de juliol, p. 4.
- Tasis, Rafael (1933). 'Cal llegir els autors anglesos. Influències i contactes', *La Publicitat*, 22 de desembre, p. 2.
- _____ (1934). 'C.A. Jordana. Novel·listes catalans', *La Publicitat*, 1 de març, p. 2.